

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА

ШАШЕНКО Світлана Юріївна

УДК 37.013.42 – 057.875

**СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПОЗААУДИТОРНИЙ ЧАС
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.05 - соціальна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова,
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук доцент

Барахтян Микола Миколайович,

Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова.

доцент кафедри соціальної педагогіки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук професор

Харченко Сергій Якович,

Луганський державний педагогічний університет;

проректор з наукової роботи,

кандидат педагогічних наук, доцент

Архіпова Світлана Петрівна,

Черкаський державний університет ім. Б.Хмельницького.

завідувач кафедри педагогіки та соціальної роботи,

Провідна установа: Волинський державний університет

імені Лесі Українки, кафедра педагогіки,

Міністерство освіти і науки України, м. Луцьк

Захист відбудеться “ 15 ” січня 2003 р. о 14³⁰ годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 в Національному педагогічному університеті імені
М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного
університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 13 грудня 2003 року

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

С. Г. Кобернік

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах становлення України, утвердження подальшої демократизації життя, радикальної соціально-економічної реформи гостро постає питання про формування громадянина нової формації, свідомого, творчого, здатного до плідної праці в різних сферах суспільного життя. У підготовці такої людини особливу роль виконує вищий навчальний заклад, де формується майбутнє нації, її суспільний і культурний генофонд.

Вища школа, беручи активну участь у вдосконаленні виробничих сил, створенні об'єкта суспільства з ринковою економікою, здійснює істотний вплив на темпи, якість і засоби реалізації соціальної і економічної політики оновлення України. Цей вплив конкретно відображається в кадровому забезпеченні соціально-економічного, науково-технічного і культурного прогресу; підвищенні культури управління і виробництва; посиленні ефективності наукових досліджень; у розвитку відповідального ставлення до праці; підвищенні рівня освіти і кваліфікації, рості творчої активності і духовних потреб студентів.

Щоб внесок вищої школи у кадрове забезпечення перебудови був дійовим і впливовим, необхідно здійснювати впровадження нових соціальних програм у теорію і практику соціального виховання сучасного спеціаліста. Тому виявлення специфіки соціального становлення студентів у сучасних умовах є однією із актуальних проблем педагогічної науки.

Соціалізація студентської молоді - це багатогранний процес, який включає педагогічні (виховання і самовиховання) і соціальні (об'єктивні умови життєдіяльності, соціальні інститути) впливи, які відбиваються у поглядах і поведінці студентів. Вони взаємопов'язані і виступають у сукупності, забезпечуючи як безпосередній, так і опосередкований вплив на особистість студента.

У сучасній науці проблема соціалізації особистості студента у позааудиторний час розглядається у кількох напрямках, зокрема, формування студента як особистості: а) здатної виконувати функції громадянина держави; б) яка володіє нормами моралі свого народу, його національною культурою, традиціями, звичаями і вчиться використовувати їх у своїй практичній діяльності як конкретне "Я"; в) підготовленої до високоефективної праці у сфері матеріального та духовного виробництва; г) готової до виконання в суспільстві соціальної ролі інтелігенції.

Аналіз досліджень останніх років свідчить про зростання інтересу до даної проблеми. Зокрема деякі питання, що стосуються впливу соціального середовища на формування особистості студента відбито у наукових працях Н.П.Бондаренка, М.П.Іщенка, А.Й.Капської, Л.Г.Коваль, В.А.Сапогова та ін. Проблема формування морального досвіду та ціннісних орієнтацій, “базової культури особистості як внутрішньої основи соціалізації” стала предметом досліджень І.Д.Беха, О.С.Газмана, І.О.Мартинюка та ін.; характеристика процесу соціалізації як системи, розробка основ її теорії виразно простежується у працях О.В.Балакиревої, А.С.Волович, М.Ф.Головатого, В.С.Ільїна та ін.

Не викликає сумніву той факт, що досягнення в педагогічній науці стосовно проблеми соціального становлення студентської молоді не могли бути вирішені без низки досліджень і праць у таких галузях, як філософія, соціологія, психологія (Б.Г.Ананьєв, А.Г.Асмолов, С.С.Батенін, А.А.Бодальов, І.С.Кон, А.В.Мудрик, В.М.Піча, А.Г.Харчев).

У той же час і в науковій літературі, і у практиці вищої школи неадекватним є тлумачення самого процесу соціального становлення студента. Наявність великої кількості трактувань даного поняття свідчить не лише про його багатогранність і певну складність, а й про те, що до цього часу залишається не розробленою цілісна й усталена теорія соціалізації, соціального становлення.

Окреслений стан проблеми, недостатність її висвітлення зумовили вибір теми дисертаційного дослідження - *“Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у вищих навчальних закладах”*.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова “Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів”. Тема затверджена Вченою радою НПУ імені М.П.Драгоманова (протокол № 10 від 27 березня 2003 р.) і узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 5 від 27 травня 2003 р.).

Об’єкт дослідження – соціально-виховний процес у вищому навчальному закладі у позааудиторний час.

Предмет дослідження – педагогічні механізми соціального становлення студентів як результат соціалізуючого процесу.

Мета дослідження: виявити особливості соціального становлення студентів в умовах сучасної вищої школи, розкрити соціально-педагогічні умови, змістові і

функціональні зміни у соціально-виховному процесі, які можуть позитивно впливати на соціальне становлення студентів.

Гіпотеза дослідження. Побудована на припущенні, що процес соціального становлення студентів значно покращиться за умови створення спеціально спроектованої програми соціального виховання, ядром якої є оновлений зміст і форми, наповнені цінностями гуманістичного, демократичного суспільства, що цілеспрямовано впливають на розвиток соціально значущих якостей особистості.

Відповідно до мети та гіпотези дослідження були поставлені такі основні **завдання**:

- 1) обґрунтувати педагогічну інтерпретацію поняття “соціалізація” особистості, і зокрема, “соціальне становлення” студентської молоді; розкрити об’єктивні і суб’єктивні чинники, які впливають на цей процес;
- 2) скласти модель соціалізуючого процесу як передумову соціального становлення, обґрунтувати об’єктивну необхідність оновлення змісту і технологій цього процесу;
- 3) визначити рівні соціального становлення студентів за розробленими критеріями;
- 4) виявити особливості організаційно-педагогічної структури і змісту соціального становлення студентської молоді у позааудиторний час та експериментально перевірити їх доцільність і ефективність у соціально-виховній діяльності вищого навчального закладу.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять: Закон про вищу школу, Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття); Національна доктрина розвитку освіти в Україні; теорія пізнання дійсності (С.С.Батенін, О.М.Леонтьєв); теорія особистості як суб’єкта і носія сукупності суспільних відносин (Є.О.Ануфрієв, Л.І.Божович, В.В.Москаленко); взаємозв’язок особистості і середовища (Г.М.Андрєєва, Л.П.Буєва, М.Ф.Головатий, А.Й.Капська, В.М.Піча); об’єктивні умови життєдіяльності як детермінуючий фактор системи соціалізації (А.С.Волович, Є.І.Головаха, В.С.Ільїн, М.П.Іщенко), принципи діалектичної єдності індивідуального і соціального (В.А.Глухов, М.П.Лукашевич, Л.І.Міщик, Л.А.Філоненко); теорія виховної діяльності (І.Д.Бех, О.А.Дубасенюк, А.С.Макаренко).

Для перевірки гіпотези та вирішення поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**: вивчення й аналіз психолого-педагогічної літератури, вивчення й узагальнення досвіду організації виховного процесу у вищому навчальному закладі, аналіз власного багаторічного досвіду роботи викладачем і куратором академічної групи, бесіди зі студентами та викладачами, анкетування, діагностичне тестування, інтерв’ювання, педагогічний експеримент, якісний та кількісний аналіз його результатів.

Організація дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася у три етапи:

Перший етап (1997-1999 рр.) передбачав теоретичне вивчення проблеми дослідження, розробку методики експериментальної роботи. Проводився констатуючий експеримент і аналіз одержаних результатів.

На другому етапі (1999-2000 рр.) було розроблено концепцію соціально-виховної роботи у вищому навчальному закладі та модель соціального становлення студентської молоді. Перевірено ефективність розробленої методики соціально-виховного впливу на студентську молодь.

На третьому етапі (2000-2002 рр.) узагальнено і систематизовано науко-ву інформацію, результати експериментальної роботи. На основі аналізу та порівняння одержаних даних контрольних та експериментальних груп підбито підсумки і сформульовано висновки, які підтвердили гіпотезу дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось на базі Київського національного торговельно-економічного університету (КНТЕУ), Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (НПУ), Криворізького державного педагогічного університету (КДПУ). Усього дослідженням було охоплено 447 студентів I-IV курсів та 18 педагогів-кураторів. У формуючому експерименті брали участь 168 студентів та 7 педагогів-кураторів.

Наукова новизна і теоретична значущість роботи полягає в тому, що виявлено передумови створення соціально-педагогічної системи соціалізації студентської молоді у вищому навчальному закладі; обґрунтовано і розроблено структурно-функціональну модель соціально-виховного процесу та критерії соціального становлення студентів; визначено й обґрунтовано пріоритетні напрями соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю; виявлено роль соціально-педагогічного мікросередовища у процесі соціального становлення студентів; розкрито значення вищої освіти як компонента макросередовища і надзвичайно важливого інституту у соціальному становленні особистості.

Практичне значення дослідження полягає у розробці концепції соціального виховання студентів у вищому навчальному закладі, програми соціально-виховної роботи кураторів у групах, методичних матеріалів на допомогу кураторам. Визначені напрями соціально-виховної роботи, виявлені оптимальні шляхи соціалізації студентської молоді. Науково-методичні рекомендації “Куратор і соціально-виховна робота зі студентами академічної групи”, програми методичних семінарів-практикумів для кураторів академічних

груп, тренінг з кураторами “Створення позитивного емоційного комфорту в академічній групі”, програми взаємодії куратора з батьками студентів академічної групи є науково-методичною основою для удосконалення процесу соціалізації студентів різних спеціальностей та умов його здійснення на практиці у вищій школі.

Вірогідність і надійність результатів дослідження забезпечується теоретичною обґрунтованістю його вихідних позицій, якісним аналізом педагогічних фактів, виявлених у процесі дослідно-експериментальної роботи, результатами одержаних експериментальних даних, адекватністю методів дослідження до поставлених завдань.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювались на Міжнародних науково-практичних конференціях: “Формування національних, загально-людських ціннісних орієнтацій студентської молоді” (Київ, 2002), “Актуальні проблеми гуманітарної освіти та виховання духовної культури студентів у сучасних умовах” (Київ, 1996), “Актуальні проблеми та перспективи вдосконалення підготовки конкурентоздатних фахівців” (Київ, 2001); Всеукраїнській конференції “Соціальна освіта в Україні” (Київ, 2002), на звітних наукових конференціях секції соціальної педагогіки НПУ ім. М.Драгоманова (2000-2002 рр.). Основні результати дослідження доповідалися також на засіданнях кафедри іноземних мов КНТЕУ та кафедри

соціальної педагогіки НПУ ім. М.П.Драгоманова.

Результати дослідження використовувалися у лекційно-практичних курсах “Методика виховної роботи” для студентів Інституту педагогіки і психології НПУ ім. М.П.Драгоманова та у курсі “Соціалізація особистості” для студентів соціально-гуманітарного факультету (довідка № 04-10/1322 від 18.09.2003 р.), у розробці комплексної програми соціального виховання студентів у КДПУ (довідка від 08.09.2003 р.), у роботі відділу організаційно-виховної роботи та у практичній роботі кураторів КНТЕУ (довідка № 1560/71 від 08.09.2003 р.), Херсонському педагогічному університеті (довідка від 12.12.2003 р.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 8 публікаціях, з них 5 - у наукових фахових виданнях, 2 – у збірниках матеріалів конференцій, 1 – навчально-методичні рекомендації. Усі публікації одноосібні.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел із 225 найменувань та додатків. Загальний обсяг дисертації – 256 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 180 сторінках. Робота містить 7 таблиць, 5 схем, 5 діаграм на 6 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено об’єкт, предмет, мету дослідження, сформульовано гіпотезу, основні методологічні і теоретичні засади, висвітлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження у практику.

У першому розділі - *“Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми соціалізації студентів”* - розглянуто основні теоретичні засади та об’єктивні передумови соціального становлення як можливого результату соціалізації особистості; розкрито оптимальні соціально-педагогічні умови, які повинні спрацювати на реалізацію основної ідеї - соціального становлення студентської молоді в сучасних умовах.

У процесі підготовки майбутнього фахівця будь-якого профілю чітко простежуються два аспекти: професійна підготовка та особистісний розвиток. І хоча на практиці вони досить тісно взаємопов’язані, проте в теоретичному плані можна виокремити і один, і другий як самостійні напрямки в педагогічній науці. Зокрема, це стосується проблеми соціалізації, соціального виховання, соціального становлення студентства, а однією з основних теоретичних проблем, розв’язання яких має принципове значення для виховання студентської молоді, є проблема з’ясування суті соціалізації особистості як цілісної системи,

що має загальний, національний, філософський, політичний, соціологічний, педагогічний, психологічний напрямки, які в сукупності формують людину як соціальну особистість з її світоглядом, розумінням свого місця і призначення в суспільному житті. Поняття “соціалізація” введено соціологами в кінці XIX століття і в подальшому розроблялося рядом західних вчених (Т.Парсонс, Б.Скіннер, Ч.Кулі, Е.Еріксон). В основу нашого дослідження було покладено загальну теорію Ч.Кулі і таких відомих вчених, як Дж.Мід, Т.Парсонс, У.Томас, а також теоретичні підходи вітчизняних соціологів, педагогів.

У дослідженнях сучасних філософів (С.С.Батеніна, Л.Б.Буєвої, В.В.Москаленка) соціалізація розглядається як становлення соціального індивіда у процесі філогенезу; соціологи (В.І.Волович) під соціалізацією розуміють включення індивіда в систему суспільних відносин із наданням йому суспільних функцій; психологи (Г.М.Андрєєва, І.С.Кон, А.В.Мудрик) вбачають у соціалізації процес засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом “входження” у соціальне середовище, систему соціальних зв’язків, опанування нормами, цінностями і культурою взагалі в результаті як цілеспрямованих, так і неорганізованих соціальних впливів; педагоги (А.Й.Капська, М.Д.Касьяненко, О.А.Кузьменко, Л.І.Мішик) трактують процес соціалізації як діяльнісно-перетворюючий процес, в якому спрямовується зусилля одного об’єкта на іншого /виховання/, щоб допомогти йому у виконанні соціальних функцій, брати участь у соціальному, духовному, моральному розвитку суспільства.

Безперечно, результати цих досліджень не могли не впливати на посилення подальшого вивчення проблеми соціалізації особистості саме в педагогічному аспекті. І на базі низки досліджень можна зробити висновок, що поняття соціалізації охоплює проблему взаємодії особистості і суспільства, особистості і соціуму. Соціальне формування включає в себе поняття саморозвитку особистості та її подальшу успішну інтеграцію в суспільство. У зв’язку з цим поняття “особистість” розглядається нами і як об’єкт, і як суб’єкт соціального впливу та взаємодії у соціумі, як прояв соціальної сутності людини, а її формування як результат багатофакторного, історично і соціально зумовленого процесу. Соціалізація особистості передбачає, що кожний соціальний інститут робить свій внесок у процес становлення особистості, що спонукало нас до виявлення ефективних механізмів впливу на неї і взаємодії з нею. Новий механізм соціального становлення молоді базується на тому, що кожний молодий громадянин розглядається нами виключно як суб’єкт соціально-індивідуальної діяльності. Реалізація цього механізму можлива за умови, якщо

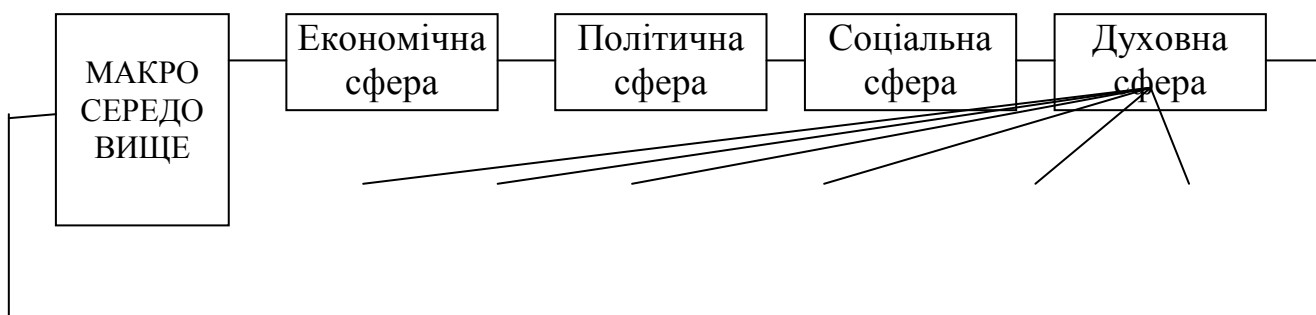
будуть визначені основні характеристики соціального становлення молоді та виявлені найгостріші актуальні проблеми молодого покоління.

На підставі аналізу досліджень науковців у галузі психології і педагогіки (Б.Г.Ананьєв, О.А.Дубасенюк, В.Т.Лісовський, Л.І.Міщик, М.А.Станчич) нами визначено, що студентство необхідно розглядати на основі різних підходів: психологічного (як єдність психічних процесів, станів і властивостей), соціального (втілення суспільних стосунків, якостей людини як прояву приналежності до певної соціальної групи), біологічного (врахування всіх основних ознак, зумовлених спадковістю і природними даними). При цьому нами приймається розуміння суті поняття “студентство” за А.М.Семашко: це особлива соціальна група, що має свої ознаки – виконання в суспільстві певних функцій, об’єктивність існування, однозначна детермінованість поведінки, певна цілісність та самостійність у ставленні до інших соціальних груп, специфічні соціально-психологічні риси та система цінностей).

Таке розуміння різних підходів дозволило дати робоче визначення поняття “соціальне становлення”: це цілеспрямована організована діяльність, яка включає суб’єкти соціального виховання у взаємодію між собою і з оточуючим світом і яка формує у них систему ціннісного ставлення до цілого світу, суспільства, індивідів.

На підставі вивчення й аналізу основних характеристик студентства у ході дослідження було переосмислено зміст поняття “соціальна зрілість”. Це один із кінцевих етапів соціального становлення, завершуюча стадія людського життя, що відображає період найбільш активної, усвідомленої, особистісної і суспільно-громадської діяльності. Студентський період є своєрідним проміжним етапом соціального становлення, коли відбувається професійна і соціально-психологічна адаптація, формування ціннісних орієнтацій, визначення життєвих планів, оволодіння механізмами самоствердження, самореалізації, вміння проектувати цілеспрямовану діяльність, освіченість, комунікабельність, пошук естетичного у житті.

Особливості макро- і мікросередовища, в яких розгортається і відбувається життєдіяльність студента, ми вважаємо впливовими на соціалізацію особистості. При цьому система освіти розглядається нами як компонент макросередовища і має свої цілі, структуру, зміст і механізми впливу на студентів (Рис. 1).

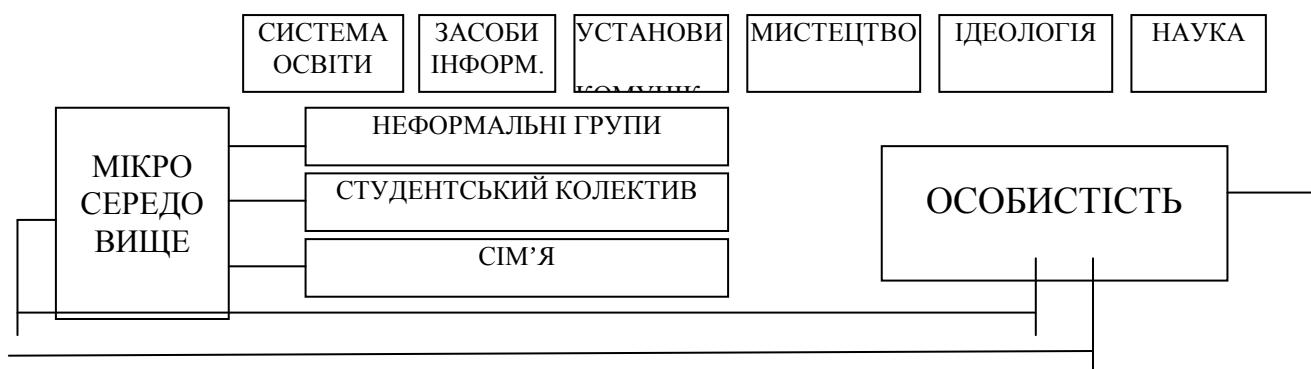

Рис. 1. Вплив макро- і мікросередовища на особистість

У сучасних умовах майбутній розвиток соціуму проектується через інститут освіти і виховання, зорієнтований на перспективні цінності суспільства. Тому нами було визначено ті професійні вимоги, які закладені в основу діяльності вищої школи і які мають вплив на соціалізацію студентів, а саме: 1) професійна компетентність; 2) наявність навичок творчості; 3) системність поглядів; 4) комунікативність; 5) усвідомлена відповідальність.

Це сприяло виявленню характеристик спеціаліста як соціальної особистості (гнучкість, мобільність, динамізм діяльності, орієнтація на соціально значущі і загальнолюдські цінності). Характеризуючи систему освіти як важливий компонент соціального макросередовища, ми з'ясували ставлення до неї студентів трьох навчальних закладів (КНТЕУ, НПУ імені М.П.Драгоманова, КДПУ). За результатами соціально-педагогічного опитування усіх студентів було розподілено на 3 групи: ті, що сприймають освіту як засіб для досягнення цілей (52,0%); ті, що вбачають можливість у майбутньому організувати свою справу (47,7%); ті, що вбачають можливість здобути знання для професійної діяльності (56,4%). Ці дані, безперечно, змушують педагогів враховувати особливості бачення студентами цілей навчання.

Відомо, що результативність соціалізуючого процесу в умовах вищої школи залежить як від об'єктивних, так і суб'єктивних факторів, серед яких і сам студент, і вся структура університетського соціуму мають стати надійними партнерами у розвитку і становленні майбутнього спеціаліста. Враховуючи наявні теоретичні положення і наше розуміння цього процесу, ми розробили *теоретичну модель соціального становлення студентської молоді в умовах вищого навчального закладу*, ідеєю якої є створення умов для розвитку соціально значущих потреб через практичну діяльність студентів у різних сферах життєдіяльності і в основу якої закладена концепція організаційно-виховної роботи в КНТЕУ. Така модель не лише дозволяє систематизувати усю роботу щодо створення

педагогічних умов соціально-виховного процесу, а й допомагає впроваджувати *нові технології* (діагностичні, організаційні, корекційні, педагогічної оцінки) *та форми* соціально-виховної роботи (рольові, ділові ігри, засідання круглих столів, клубів за інтересами, асоціацій, студій тощо). Виходячи із змісту теоретичної моделі, ми змогли підійти до вирішення проблеми створення необхідних педагогічних умов для соціального становлення студентів у позааудиторний час у вищому навчальному закладі, зокрема КНТЕУ.

У другому розділі - *“Удосконалення процесу соціального становлення студентів в умовах університетської освіти”* - обґрунтовано вихідні положення та загальну процедуру дослідження, розглянуто соціально-педагогічні умови, шляхи й засоби підвищення ефективності соціально й особистісно значущих якостей студентів, які загалом впливають на рівень їх соціального становлення.

У нашому дослідженні соціалізація студентства розглядається як необхідність створення педагогічних умов у соціальному середовищі, за яких можна посилювати особистісні і соціально значущі якості кожної особистості.

У ході констатуючого експерименту, який передбачав виявлення потреб, інтересів і цінностей студентів, було визначено: а) вихідний рівень соціального становлення особистості, який характеризується інтересом до соціально значущої діяльності, орієнтацією на загальнолюдські цінності і здатністю проявляти соціальну активність; б) потребу студентів у соціально активній діяльності в мікро- і макросередовищах.

Результати констатуючого експерименту підтвердили, що управління навчально-виховною діяльністю студентів є складним педагогічним процесом, що спрямований на їх соціальне становлення. Цей процес передбачає конструктивне й оперативне втручання, водночас він потребує визначення змісту і мети соціально-виховної роботи, характеру міжособистісних стосунків, здійснення корекції внутрішньогрупових зв'язків. Це дозволило визначити основні педагогічні умови, врахування і дотримання яких сприятиме поліпшенню процесу соціального становлення студентської молоді. До цих умов ми віднесли: а) розробку системи самоврядування студентів; б) налагодження роботи кураторів академічних груп та організація їх навчання й обміну досвідом (методичні наради, семінари, рольові ігри, тренінги тощо); в) створення студентської соціальної служби університету; г) розробку організаційних форм роботи, які стимулюють кожного студента до самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення шляхом включення у позанавчальну діяльність (створення асоціацій, наукових об'єднань, проведення

диспутів, дискусій, творчих зустрічей з видатними вченими, державними, політичними діячами України і зарубіжжя).

Порівнюючи різні оптимальні шляхи соціального становлення студентів, нами було виявлено, що положення сучасних науковців (Бондар Н.Є., Бондаренко М.П., Гуров В.Н., Донцов А.В.) і концепція організаційно-виховної роботи КНТЕУ закладають досить об'ємний за кількістю пакет якісних характеристик соціального становлення особистості.

Процес соціального становлення студентів вищого навчального закладу відповідно до розробленої концепції ми здійснювали в три етапи, кожен із яких мав свої цілі і завдання. Формуючий експеримент ґрунтується на соціально-когнітивній теорії особистості, відповідно до якої чинники функціонування людини як особистості проявляються у безпосередній взаємодії *поведінки, пізнавальної сфери та оточуючого середовища*.

На першому етапі виявлено потреби, інтереси, цінності та їх роль у діяльності сучасного студента; силу соціалізуючого впливу на особистість студентської групи; здійснено критичний аналіз отриманої інформації.

Виходячи з результатів опитування, ми сконцентрували увагу на виборі з 18 п'яти основних соціально значущих показників (освіта, спілкування, самоствердження, самореалізація, пошук краси), розробили їх конкретні характеристики і простежили за їх змінами у процесі соціально-виховної роботи при актуалізації соціально-педагогічних факторів впливу. Водночас спрогнозовано динаміку особистісно і соціально значущих якостей студентів, що дозволило створити “соціальний портрет” студентства університету. І розкрити також в особистості те суттєве, що закономірно формується у конкретній системі суспільних відносин, з'ясувати ставлення студентів до процесів, що відбуваються в соціумі; зіставити їх потреби, інтереси, цінності з вибраними суспільством соціальними цілями.

Важливим фактом у процесі вирішення поставлених завдань стало виявлення потреб, інтересів, цінностей та їх ролі в діяльності сучасного студента, створення соціально-педагогічних умов, що загалом сприятиме розвитку соціальної особистості. У дослідженні ми використовуємо

5 основних *соціальних потреб*, які відображають складні шляхи становлення молоді людини і реалізуються у різних сферах діяльності студента: потреба в освіті, у спілкуванні, самоствердженні, самореалізації, потреба у красі. Другою ключовою категорією дослідження став *інтерес*, який є передумовою дії індивідуальних поведінкових “програм” і спрямований на посилення засобів, шляхів, форм, методів, завдяки яким задовольняються потреби. У дослідженні ми розглядаємо інтереси

студентів відповідно до 5 соціальних потреб. Прояв взаємодії потреб і інтересів переходить у *цінність*, яку ми визначаємо як явне чи неявне уявлення про бажане, що впливає на вибір із можливих варіантів, типів, засобів і цілей дій. Цінності ми розділяємо на *термінальні* (є ціллю самі по собі) та *інструментальні* (є швидше засобом, ніж метою).

На другому етапі нашого експерименту студентам було запропоновано визначити найважливіші життєві цінності, оцінити взаємостосунки з батьками. Результати опитування показали, що такі цінності, як любов і щасливе сімейне життя посіли 2 і 8 ранги відповідно до 18 термінальних життєвих цінностей. До того ж така цінність, як “щасливе сімейне життя” більш значуща для дівчат, ніж для юнаків (табл.1).

Таблиця 1

Найважливіші життєві цінності студентів

№	Термінальні цінності	Середні ранги (за 18-бальною шкалою)					
		КНТЕУ	НПУ	КДПУ	Стать		У цілому
					Ч	Ж	
1.	Здоров'я	4,4/5,0	4,5/4,5	4,7/4,0	4,6/5,0	4,9/5,0	4,7/5,0
2.	Любов	5,6/5,8	5,8/5,5	6,2/5,9	5,7/5,3	6,1/6,6	5,9/5,8
3.	Друзі	5,7/5,9	6,9/6,0	6,0/6,0	6,4/7,5	5,7/4,3	6,1/5,0
4.	Цікава робота	7,8/7,8	6,6/6,5	7,0/6,1	6,9/8,6	7,0/7,8	7,0/7,8
5.	Активне громадське життя	7,3/7,0	8,1/6,2	6,4/6,0	7,2/7,0	7,5/7,0	7,4/7,0
6.	Матеріальне забезпечення	6,8/5,6	8,8/7,5	7,5/7,0	7,2/6,9	7,9/4,3	7,6/7,6
7.	Впевненість у собі	8,0/7,6	7,9/8,3	8,5/8,4	8,4/8,6	6,9/6,6	7,7/7,6
8.	Щасливе сімейне життя	6,8/6,2	8,4/8,2	8,5/8,0	8,5/6,0	7,2/6,4	7,8/6,2

У формуючому експерименті брали участь студенти факультету економіки, менеджменту і права, починаючи з другого року навчання. Вибір цього періоду пояснюється тим, що студентам було дозволено набути соціального досвіду і певних знань щодо професійних умінь. До того ж перший рік навчання в університеті є роком адаптації студентів у нових умовах, визначення ними власних ціннісних орієнтацій.

Як показує перший етап формуючого експерименту, важливою умовою соціального становлення студента університету є взаємозв'язок соціального мікросередовища і

“Я”-особистості. До соціального мікросередовища ми віднесли малі групи /сім'ю, студентську групу, неформальну групу/, в які особистість включається і в яких реалізується їх спільна діяльність і спілкування, формуються соціальні якості.

Аналізуючи вплив малих груп на соціальне становлення студентів, ми віддали перевагу системно-діяльнісному підходу, який передбачає функціонування малої групи як цілісної системи зі своєю структурою, зв'язками і яка є водночас складовою частиною більш широкої спільноти.

Важливим компонентом, який необхідно враховувати при розгляді мікросередовища соціалізації особистості, є *сім'я*. Ефективність впливу сім'ї як інституту соціалізації залежить від низки чинників (стан і роль сім'ї у суспільстві, характер взаєностосунків у сім'ї тощо), які враховувалися при пошуках механізмів посилення соціального впливу на студента в умовах вищої школи. Експериментальна програма організації взаємодії кураторів з батьками та її впровадження в практику сприяли зміні рангів деяких життєвих цінностей студентів, особливо це було помітно на третьому році їх навчання. Ці показники представлено у таблиці 1 через дріб від першого зрізу.

З метою вивчення інтересів студентів у цілому і членів *малих груп* на факультеті економіки, менеджменту і права було проведено опитування, яке передбачало виявлення соціальних потреб: самореалізація, самоствердження, освіта, спілкування, краса. Так, наприклад, потреба у спілкуванні (48% респондентів) поступається лише потребі у самореалізації (55%). При цьому виявилось, що мотиви спілкування дівчат (“бажання порадитись” - 55,1%) і хлопців (“спільне проведення часу” - 40,1%) були різними. Домінуючим виявився такий показник спілкування як “особиста симпатія”.

Орієнтуючись на слабкість позицій щодо показників “бажання спертися на допомогу друзів, близьких”, “спільне проведення часу” у соціально-виховній роботі з малими неформальними групами, ми застосували тестування на виявлення інтересів та методи взаємодопомоги й індивідуальної бесіди для корекції інтересів. Щоб допомогти студентам органічно увійти у нове мікросередовище, були застосовані такі форми роботи, які посилювали адекватну особистісну орієнтацію студентів у виборі неформальної соціальної групи (комунікативні ігри, дискусії на різні теми, пошуки “виходу” із кризової ситуації, індивідуальні “описи” про своє захоплення тощо).

Досить важливим інститутом соціалізації у вищій школі виступає *академічна студентська група*, яка розглядається як цілісна система зі своєю структурою, зв'язками і водночас як частина більш широкої спільноти. Сила соціалізуючого впливу студентської

групи визначається низкою факторів, які залежать як від характеристики групи, так і від якостей особистості, котра в неї включена. З метою вивчення соціалізуючого впливу академічної групи на студента було визначено показники, які характеризують соціально значущу сутність академічної групи: *організаційна єдність* (взаємодопомога, узгодженість дій, прагнення до співпраці), *психологічна єдність* (загальний настрій, тонова палітра групи, що створює відчуття особистої значущості та захищеності) та *моральна спрямованість групи* (моральні цінності, прийняті в групі, групові інтереси, погляди, мотиви діяльності). Це дозволило стверджувати, що мала група як соціально-педагогічне мікросередовище:

- 1) може визнаватись чи не визнаватись особистістю як референтна група;
- 2) чим більш об'єднана, чим більш довірливі міжособистісні стосунки у ній, тим її вплив є істотнішим, вона буде сприяти розвитку індивідуальності, самореалізації своїх членів;
- 3) її роль у соціалізації залежить як від її місця і ролі у соціально-педагогічній системі в цілому, так і від характеру наявних внутрішніх суспільних відносин.

Здійснення педагогічного спостереження за діяльністю студентів, їх соціальним становленням та впливом педагогічних чинників на цей процес потребувало розробки критеріїв, що дозволяло виявити рівень сформованості соціальної особистості: *особистісний* (прояв соціальної активності, емпатії, гуманістичної спрямованості), *змістовий* (прояв знання сутності й особливостей соціально значущої діяльності, основних бар'єрів у цій діяльності і вміння їх усувати, виконувати самоаналіз), *операційний* (застосування умінь орієнтації на соціально значущі цінності, умінь управляти процесом самоствердження і самореалізації, умінь спостерігати, аналізувати й корегувати поведінку). Дані критерії лягли в основу перевірки результатів наших методик.

Завданням даного етапу формуючого експерименту було виявлення *педагогічних шляхів* соціального становлення студентської молоді. Вважаємо за доцільне виокремити основні: 1) оволодіння педагогами природою, структурою і механізмами особистісного розвитку студентства; 2) оволодіння процедурою і технологією соціального виховання студентів у позанавчальний час, формуючи водночас у них позицію соціальної особистості, розвиваючи соціальні потреби і цінності.

Це спонукало нас до розробки “Концепції організаційно-виховної роботи в КНТЕУ”, цільових програм соціально-виховної роботи у студентському середовищі, референтній групі, у роботі з батьками на різних курсах. При цьому використовувалися такі педагогічні чинники, що впливали на включення студентів у соціалізуючий процес, як: а) реформування змісту виховання; б) впровадження нових підходів, форм (студентських молодіжних

об'єднань, неформальних груп, клубів, асоціацій), методів; в) активна протидія проявам аморальності, бездуховності.

Враховуючи специфіку фахової підготовки у виховній роботі, ми спроектували такі програми соціально-виховної діяльності, які б спиралися на базові знання (ділова гра “ЕВИР” (ефективне використання ресурсів у торговельному об'єднанні), “Запас-1” (“Управління товарними ресурсами”, “Відбіркове інтерв'ю при працевлаштуванні на роботу” тощо).

Водночас під час формуючого експерименту ми прагнули виявити ефективність розробленої нами програми соціального виховання майбутніх менеджерів, економістів, юристів, ядром якої стала “Концепція організаційно-виховної роботи”. Розроблена нами модель соціального становлення особистості у вищій школі реалізовувалась завдяки впровадженню програми соціального виховання, організаційно-методичним стрижнем якої була дана концепція. Протягом 5 років куратори зі студентами модернізували програми для груп, виходячи із потреб студентів, нових технологій соціалізуючого процесу тощо. Особливістю кожної програми соціального виховання стало створення умов для розвитку соціально-значущих потреб завдяки включенню у практичну діяльність студентів. При цьому зосереджувалась увага на прояві усвідомлення студентами власних установок, ціннісних орієнтацій, недоліків у сфері взаємодії з мікро- та макросередовищем та на роботі щодо активізації саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення студентами власного “Я”. При цьому важливу роль відіграли технологічний аспект, форми і методи роботи. Основною формою соціалізуючого процесу визнано групову (мікро-групову) і менше – індивідуальну, а домінуючим методом – діяльнісний метод соціалізації, що простежувалося у роботі гуртків, студій, клубів за інтересами, засідань “круглих столів”, проведенні творчих змагань, дискусій.

Основними методами соціального виховання визначено методи соціально-психологічного впливу: аналіз ситуацій, рольові й ділові ігри, відеореєстрування різних видів діяльності, самоаналіз.

У ході дослідження ми з'ясували, що досить ефективним у виховній роботі з групою з погляду підготовки до соціально значущої діяльності і розвитку соціально значущих якостей є рольові і ділові ігри.

Окрім того, ефективність соціально-виховного впливу можна посилювати, якщо аналіз соціально-педагогічних ситуацій супроводжувати відеореєстрацією. Перегляд і обговорення відеозапису дають змогу студентам отримати обернений зв'язок про свою

поведінку, способи їх реагування на ситуацію, нюанси прояву характеру, соціальної позиції, а також дозволяють повністю зосередитись на аналізі власної поведінки і характері взаємодії з іншими людьми.

Паралельно куратори використовувати запропоновані нами різні типи ситуацій, близькі до професійної діяльності: 1) ситуації-ілюстрації (вміщують приклади з практичної діяльності майбутніх менеджерів, економістів, юристів); 2) ситуації-оцінки (опис ситуації професійної діяльності і можливі шляхи її вирішення); 3) ситуації-вправи (конкретні епізоди соціально-виховної діяльності подані так, щоб рішення потребувало стандартних дій); 4) ситуації-проблеми (необхідність аналізу конкретних соціально-педагогічних обставин для окреслення чіткості формулювання проблеми і прийняття правильного рішення). Вони служать основою для прояву як особистісних, так і соціально значущих якостей студента, сприяють формуванню соціально значущих установок у сфері професійної діяльності.

Відповідно до описаної структури соціалізації студента, змісту і технології розвитку даний процес передбачав засвоєння і поглиблення чотирьох основних компонентів регуляції соціального становлення: *когнітивного, емоційного, поведінкового й особистісного*. *Когнітивним* компонентом є система засвоєних студентами соціальних, моральних знань, понять, норм, оцінок; *емоційний* компонент відображає переживання і співчуття близьким людям, навички емпатії; *поведінковим* є система соціальних прийомів пізнавальної діяльності; *особистісний* компонент передбачає ви-роблення й вдосконалення основних соціально й особистісно значущих якостей студента. Це дозволило розробити особистісну карту рівня становлення студента, в якій відображено окремі компоненти кожного показника.

З метою спрощення обрахунків ми переводили емпіричні показники у групі діагностичні коефіцієнти, які потім трансформувалися в упорядковану шкалу: високе (+2), вище середнього (+1), середнє (0), нижче середнього (-1), низьке (-2).

Виведений нами діагностичний коефіцієнт розраховувався за формулою:

$$K = \frac{(2xv_1 + v_2) - (v_4 + 2xv_5)}{200}.$$

Так, наприклад, діагностичний коефіцієнт K_1 групи Е за показником “соціальна активність” становить: 0,1.

Результати емпіричних вимірів у всіх експериментальних групах, аналіз мікророздумів студентів (біля 150) на факультеті економіки, менеджменту і права, де здійснювалася соціально-виховна робота за нашими програмами, дозволяють стверджувати, що позанавчальна робота сприяє розвитку комунікативних здібностей студента,

З метою перевірки ефективності дії запропонованої концепції і програми соціального виховання студентів було проведено зіставлення зміни показників соціального становлення студентів експериментальних груп на основі трьох зрізів (1998-2001 рр.) (табл.2).

Порівняльні дані діагностичних коефіцієнтів
в експериментальній та контрольній групах (1998-2001 рр.)

Критерії	Значення діагностичних коефіцієнтів						Значення коефіцієнта динаміки					
	І зріз		2 зріз		3 зріз							
	Е	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е	К
Особис- тінний	0,1	0,11	0,32	0,3	0,55	0,36	0,22	0,19	0,23	0,06	0,45	0,25
Змістовий	-0,3	-0,2	0,03	0,04	0,29	0,07	0,34	0,28	0,26	0,03	0,6	0,31
Опера-цій ний	-0,4	-0,4	-0,1	-0,2	0,41	-0,16	0,24	0,24	0,59	0,04	0,83	0,28

Одержані дані свідчать про те, що під впливом цілеспрямованого соціального виховання значно змінилися соціально значущі й особистісні установки студентів Е групи, посилюється прагнення до самовдосконалення “Я”- особистості. Особливо помітним є поліпшення соціальної взаємодії і спілкування студентів у різних мікросередовищах. Різницю між якістю застосування методів і методик соціального виховання в Е групі в різних вибірках можна проілюструвати таблицею 2, в якій наведено кількісно-якісні показники кожного із критеріїв сформованості рівня соціального становлення студентів.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що розроблені й апробовані нами концепція, модель, організаційно-педагогічна структура і зміст соціального становлення студентів сприяли більш ефективному розвитку особистісних і соціально значущих якостей студентів. Дослідження дозволило виявити певні тенденції позитивно-емоційного, соціально-морального та регулятивно-корекційного впливу на особистість запропонованих автором методик на рівень соціального становлення.

Висновки

Теоретичний аналіз та отримані результати експериментальної роботи дозволили сформулювати такі висновки:

1. Комплексний аналіз проблеми соціального становлення студентської молоді у позааудиторний час дав можливість визначити соціалізацію студента як процес і як результат педагогічно організованого становлення особистості студента вищого навчального закладу, який виступає суб'єктом цього процесу. Здійснення соціальної самоідентифікації студента, формування соціального досвіду, включення до соціально детермінованих шляхів вирішення завдань особистісної і професійної життєдіяльності утворюють внутрішні та зовнішні умови для самореалізації, самовдосконалення, що веде до соціальної активності.

2. Соціальне становлення - це складний, багатофакторний процес, обумовлений впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Студентський період є важливою стадією соціалізації і має певні особливості, зокрема: а) відбувається активне включення у нове середовище; б) посилюється роль студента як суб'єкта соціалізації, самостійність у виборі цінностей, ідеалів, середовища для спілкування, видів діяльності, що посилює необхідність рівноправної, демократичної партнерської взаємодії; в) удосконалюються механізми саморегуляції, самокорекції; г) домінуючим фактором впливу стає нове соціальне середовище (академічна група, групи за інтересами). Передумовами успішного соціального становлення студентської молоді є: соціальний досвід, потреби, установки особистості, наявність адекватного соціального середовища, організація соціально-виховного процесу.

3. У ході дослідження нами була розроблена модель соціалізуючого процесу, визначені й експериментально перевірені соціально-педагогічні умови, шляхи і засоби, які впливають на рівень соціального становлення студента. Умови полягають у взаємозв'язку соціального мікросередовища і "Я-особистості, необхідності концепції соціального виховання студентів, врахуванні особливостей академічної групи як соціального середовища. Шляхами є оволодіння педагогами природою, структурою і механізмами особистісного розвитку студентства, оволодіння процедурою і технологією соціального виховання студентів, розвиваючи в них соціально значущі потреби і цінності. Засоби включають спеціальний тренінг та методичні семінари-практикуми для кураторів, різні форми взаємодії кураторів з батьками.

4. Проведена дослідно-експериментальна робота дозволила: виявити загальні і специфічні тенденції соціалізації студентів у сучасних умовах розвитку вищої школи у позааудиторний час та обґрунтувати об'єктивну необхідність оновлення змісту і технологій соціалізуючого процесу у зв'язку з новими завданнями розвитку спеціаліста. У ході експерименту розроблено і теоретично обґрунтовано 3 критерії: особистісний, змістовий, операційний, що характеризують якісний прояв результатів соціалізуючого процесу, виявлено рівні соціального становлення студентів.

5. Виведений на основі трьох зрізів діагностичний коефіцієнт показав, що кількісне вираження позитивної динаміки в експериментальній групі перевищує відповідні зміни в контрольній групі в чотири рази: $E: 0,23 > K: 0,06$. Зростання показників рівнів за усіма трьома критеріями соціального становлення особистості в обох групах (Е і К) свідчить про позитивний вплив і ефективність соціалізуючого процесу в університеті. Особливо це помітно за трьома показниками операційного критерію в експериментальній групі. Отже, дослідження підтвердили припущення про те, що розроблена програма соціального виховання студентів є об'єктивно доцільною й ефективною.

У ході дослідження виявлено низку наукових проблем, які потребують подальшого вирішення: особливості індивідуалізації процесу виховання студентів в умовах вищої школи; особливості управління соціально-виховним процесом вищого навчального закладу; оновлення технологій роботи педагогів-кураторів зі студентами академічної групи у закладах вищої освіти.

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у таких публікаціях:

1. Шашенко С.Ю. Концептуальний підхід до організаційно-виховної роботи серед студентів // Соціалізація особистості: Зб. наукових праць. - Вип.1. - К., 2000. - С. 109-115.

2. Шашенко С.Ю. Відродження ролі організаційно-виховної роботи зі студентською молоддю як один із важливих напрямів діяльності вищого навчального закладу в сучасних умовах //Соціалізація особистості: Зб. наукових праць. - Т. XIX. - К.: Логос, 2001. - С. 10-14.

3. Шашенко С.Ю. Національне виховання як складова організаційно-виховної роботи зі студентською молоддю у вищому навчальному закладі //Наука і сучасність: Зб. наукових праць. - Т. XXVI. - К.: Логос, 2001. - С. 154-158.

4. Шашенко С.Ю. Соціалізація студентів - педагогічна проблема //Соціалізація особистості: Зб. наукових праць. - Т. XVII. - К.: Логос, 2002. - С. 46-56.

5. Шашенко С.Ю. Забезпечення єдності змісту і технологій соціального виховання студентів у сучасній вищій школі. //Освітні аспекти мистецтво-знавства та професійної педагогічної діяльності: Зб. наукових праць. //Проблеми сучасного мистецтва і культури. – К.; Науковий світ, 2002. - С. 237-241.

6. Шашенко С.Ю. Система вищої освіти як об'єктивний компонент макро-середовища - передумова соціального становлення молоді //Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Київ, КНТЕУ, 2002. - С. 288-291.

7. Шашенко С.Ю. Науково-дослідна робота як один із чинників формування високої культури майбутнього фахівця //Актуальні проблеми та перспективи вдосконалення підготовки конкурентоздатних фахівців: Матеріали міжнародної науково-методичної конференції. – Київ, КНТЕУ, 2001. – С. 305-307.

8. Шашенко С.Ю. Куратор і соціально-виховна робота зі студентами академічної групи /методичні рекомендації. - К.: КНТЕУ, 2002. – 12 с.

Анотації

Шашенко С.Ю. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у вищих навчальних закладах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 - соціальна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2004.

Дисертацію присвячено проблемі соціального становлення студентської молоді в умовах сучасної вищої школи. У роботі проаналізовано сучасний стан соціального виховання студентів, виявлені соціально-педагогічні умови їх соціалізації у вищій школі; визначені теоретичні засади й обґрунтовано технологію соціально-виховного процесу; описано модель впливу різних соціально-педагогічних чинників на становлення особистості студента, що дозволило виявити оптимальні шляхи соціалізації, розробити програму соціально-виховної

діяльності студентів університету, кардинально змінити, розширити і спрямувати змістовий аспект соціально-виховної роботи, враховуючи при цьому наступність розвитку соціально значущих якостей студента, передбачити засвоєння і поглиблення студентами основних компонентів регуляції соціального становлення (когнітивного, емоційного, поведінкового й особистісного).

Ключові слова: соціалізація, соціально-виховний процес, концепція соціально-виховної роботи, соціальне становлення студентів, модель соціального становлення, позааудиторний час.

Шашенко С.Ю. Социальное становление студенческой молодежи во внеаудиторное время в высших учебных заведениях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 - социальная педагогика. Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2004.

Диссертационное исследование посвящено проблеме социального становления студенческой молодежи в условиях современной высшей школы. В работе дается теоретико-аналитический обзор философской, психолого-педагогической литературы по проблеме социализации личности, проанализировано современное состояние социального воспитания студентов и выявлены социально-педагогические условия их социализации в высшей школе; определены теоретические основы и обоснована технология социально-воспитательного процесса, направленного на усиление его результативности при активном взаимодействии педагога и студента.

Проведенный в диссертации теоретический предметно-структурный, операционный и содержательный анализ проблемы обуславливает понимание социализации студента как процесса и как результата педагогически организованного становления личности студента в качестве субъекта этого процесса.

Социальное становление студенчества рассматривается как своеобразная среда, в которой можно усиливать его личностные и социально значимые качества.

В ходе экспериментальной работы, которая включала исследование студентов на предмет определения их потребностей, интересов и ценностей, выявлены исходный уровень социальной личности, который характеризуется интересом к социально значимой деятельности ориентацией на общечеловеческие ценности и проявлением социальной активности, и потребность студентов в социально-активной деятельности в микро- и макросреде.

В диссертации при рассмотрении процесса социализации студентов Киевского национального торгово-экономического университета в рамках внеучебной социально-воспитательной деятельности определены и экспериментально проверены социально-педагогические условия, пути и средства, которые способствуют повышению эффективности социально и личностно значимых качеств, которые в целом влияют на уровень социального становления студента.

В ходе исследовательско-экспериментальной работы, которая базировалась на описанной модели влияния различных социально-педагогических факторов на становление социальной личности студента, выявлены оптимальные пути социализации /овладение педагогами природой, структурой и механизмами личностного развития студенчества, овладение процедурой и технологией социального воспитания студентов, развивая у них социально значимые потребности и ценности/; разработана программа социально-воспитательной деятельности студентов; кардинально изменен, расширен и направлен содержательный аспект социально-воспитательной работы; предусмотрено усвоение и углубление студентами основных компонентов регуляции социального становления /когнитивного, эмоционального, поведенческого и личностного/.

В ходе формирующего эксперимента использовались групповые формы /микрогрупповые/ и индивидуальные формы работы, что позволило сделать предметом анализа проблему “Я и социум”, “Я-личность” и др. Доминирующими методами выступают: социально-педагогические ситуации /ситуации-иллюстрации, ситуации-оценки, ситуации-упражнения, ситуации-проблемы/, деловые и ролевые игры, видеокomentarий, тренинг, анализ спроектированных и реальных ситуаций /психолого-педагогического, социально-психологического, организационного, управленческого плана/, деятельность в различных условиях, разработка индивидуальной программы самовоспитания.

В работе основной акцент по реализации программы социального воспитания сделан на деятельном аспекте процесса социализации студенчества, при этом, исходя из необходимости постоянно отслеживать процесс и результативность социализации студентов, разработаны и теоретически обоснованы 3 критерия, которые характеризуют качественное проявление результатов процесса социализации: личностный /социальная активность, эмпатия, гуманистическая направленность/, содержательный /знание сущности и особенностей социально значимой деятельности, знание основных барьеров в этой деятельности и умение их устранять, способность осуществлять самоанализ и критически оценивать свои действия/, операционный /умение ориентироваться на социально значимые

ценности, умение управлять процессом самоутверждения и самореализации, умение наблюдать, анализировать и корректировать свое поведение, проявление чувств, взаимодействие/.

Дается качественное и количественное обоснование эффективности применения специально спроектированной лично и социально значимой воспитательной деятельности, которая способствует социальному становлению личности студента.

Ключевые слова: социализация, социально-воспитательный процесс, концепция социально-воспитательной работы, социальное становление студентов, модель социального становления, внеаудиторное время.

Shashenko S.Y. Social formation of students youth at out-of-class time in higher educational establishments. – Manuscript.

The thesis for getting the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.05 – social pedagogics. National University of Pedagogics named after M.Dragomanov, Kyiv, 2004.

The thesis is devoted to the problem of social formation of students youth in the up-to-date conditions of high school. In the thesis the modern state of social upbringing of students has been analysed, socio-pedagogical conditions of their socialization in high school have been identified; theoretical aspects have been defined; the technique of social upbringing has been grounded; the pattern of influence of different socio-pedagogical conditions on students personalities has been described which resulted in finding out optimum ways of socialization. All above mentioned allowed us to work out the programme of social upbringing activity for university students, to change radically and to widen the contents of social upbringing activity, taking into consideration the sequence of socially – considerable qualities development among students. It also allowed to foresee the realization by students the main components of social formation regulation (cognitive, emotional, behavioral and personal).

Key words: socialization, social upbringing process, conception social upbringing work, social formation of students, model of social formation, out-of-class time.

ШАШЕНКО Світлана Юрївна

СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПОЗААУДИТОРНИЙ ЧАС У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Підп. до друку 10.12.2003. Формат 60x84/16. Папір письм.

Офс. друк. Ум. друк. арк. 0,9. Ум. фарбо-відб. 1,05.

Обл.-вид.арк. 1,00. Тираж 100 пр. Зам. 914.

Видавничий центр КНТЕУ. Друкарня ВЦ КНТЕУ

02156, Київ-156, вул. Кіото, 19